

مطالعه تطبیقی تدابیر واکنشی و پیشگیری از جرم قاچاق کالا در حقوق ایران و آمریکا

سامان سعیدی^۱

چکیده

پژوهش پیش‌رو با عنوان مطالعه تطبیقی تدابیر واکنشی و پیشگیری از جرم قاچاق کالا در حقوق جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده آمریکا می‌باشد چرا که زمانی که در انجام یک کار به مشکل بر می‌خوریم باید راه‌حلی ارائه کنیم که بتوانیم از این وضعیت خارج شویم و صرف خارج شدن از وضعیت کفایت نمی‌کند بلکه راه‌حل باید آینده را هم در برگیرد. در نتیجه باید راه‌های علمی و با برنامه دقیق انجام شود تا ثمربخش باشد و راه‌هایی که با مطالعه تحقیق تفحص باشد راه مقابله با هر جرم مجازات نیست. به جای اینکه دنبال مجازات مجرم باشیم به دنبال علت جرم باشیم چرا این شخص جرم را انجام می‌دهد و در چه وضعیتی قرار گرفته که این جرم را مرتکب شده است؟ زمینه‌های وقوع این جرم چه چیزی بوده است. در این مقاله عوامل موثر بر قاچاق کالا و راه‌های مبارزه و همچنین سیاست‌های کیفری با کیفرزدایی و جرم‌زدایی در مورد این جرم بررسی کرده و در ادامه رویه معمول در مورد پرونده قاچاق کالا در مراجع تعزیرات حکومتی خواهیم پرداخت.

واژگان کلیدی: جرم قاچاق، قاچاق کالا، ایران، آمریکا

---

^۱ کارشناسی ارشد حقوق جزاء و جرم‌شناسی mrsamansaedi2018@gmail.com

مقدمه

عوامل موثر در پیدایش جرم قاچاق، را می‌توان عواملی نظیر تأثیر و تأثر فشارهای فردی، مانند عدم انگیزه برای اشتغال، تنبلی موقعیت بومی و محرومیت‌ها، عدم وجود مشاغل مرزی و نیز عامل بسیار موثر فقر و دیگر محرومیت‌های محیطی و فردی برشمرد. مرزهای وسیع آبی و زمینی و نیز وجود جزایر متعدد طبیعی و همجواری با کشورهای متعدد و مساعد برای قاچاق و فقر منابع طبیعی و عدم امکان اشتغال ساکنین اینگونه نقاط کشور و همچنین بندرگاه‌ها و اسکله‌های غیرمجاز به وضوح باعث تشدید حجم ورود اجناس قاچاق می‌گردند. بشر در قلمرو مبارزه با جرم قاچاق و کنترل آن نظیر سایر زمینه‌ها نیازمند اندیشیدن و کشف راه‌های علمی و عملی مقابله با آن است. از سوی دیگر تامین ابعاد مختلف امنیت از وظایف عمده دولت است باتوجه به اینکه سال‌هاست از مبارزه با قاچاق کالا در کشور می‌گذرد اما هنوز قاچاق کالا مانند سابق ادامه دارد. چیزی که قطعاً مشخص است این است که برخورد سختگیرانه و مجازات‌های شدید نتوانسته جلوی قاچاق کالا را بگیرد کما اینکه اعدام‌های فراوان در مورد جرائم قاچاق مواد مخدر نیز نه تنها جلوی ورود مواد مخدر به کشور را نگرفت بلکه باعث قدرتمندتر شدن مافیای قاچاق و اتهام سازمان‌های حقوق بشری به جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اعمال مجازات‌های سنگین گردیده است. بنابراین در صورتی که در مورد قاچاق مواد مخدر این راه‌حل منجر به حل مسئله نگردیده است مسلماً در مورد قاچاق کالا نیز راه‌حل مسئله مجازات‌های سنگین نمی‌باشد بلکه برای ریشه کن شدن این جرم اقتصادی باید با تغییر سیاست جنایی و نهایتاً بطور اصولی علت وجودی جرم را از بین برد. علت وجودی پدیده قاچاق کسب درآمد برای مافیای قاچاق می‌باشد و به هر اندازه که برخورد با این مسئله شدیدتر شود تنها قاچاقچیان خرده پا از گردانه رقابت حذف می‌شوند.

عوامل موثر بر قاچاق کالا

در گفتار اول عوامل موثر بر قاچاق کالا که می‌توان از قبیل تقاضا برای کالای خارجی، اسکله‌های غیرمجاز، قبضه نمودن بازار، تورم، انحصارگری، بروکراسی اداری، وضعیت اقتصادی کشورهای همسایه و غیره را بطور مفصل توضیح خواهیم داد.

۱- تقاضا برای کالای خارجی

متأسفانه ولع آن در کشور ما سابقه‌ای دیرینه دارد. البته این امر ناشی از عوامل فرهنگی و تا حدودی هم مربوط به کیفیت کالای تولید داخل است که گاهی در رقابت با کالای خارجی ناموفق بوده و نتوانسته است رضایت مصرف کنندگان داخلی را جلب نماید. ضمن اینکه برخی از کالاها به دلیل تکنولوژی پیشرفته و یا

سیاست‌های مالی و اقتصادی به دلیل مقرون به صرفه نبودن در داخل تولید نمی‌شود و به دلیل گران قیمت بودن در داخل و تفاوت قیمت خارجی آن انگیزه برای قاچاق آن کالاها تشدید می‌شود (علی‌آبادی، ۱۳۶۸: ۵۸).

۲- وجود اسکله‌های غیرمجاز که مبادرت به تخلیه کالا می‌نمایند

بنابر روایتی بیش از ۱۲۰ اسکله غیرمجاز فعلاً در آب‌های جنوبی ایران وجود دارد که البته تلاش‌هایی برای ساماندهی آنها صورت گرفته است. این اسکله‌ها بیشترشان قدیمی و فاقد تأسیسات بندری هستند و گمرک یا نیروی انتظامی در آن مستقر نشده است.

۳- دمپینگ^۱

یکی از سیاست‌های بین‌المللی برای قبضه نمودن بازار تجارت داخلی کشورها فروش کالای خارجی به قیمت نازل تر است. برای نمونه کشور چین مدتی است این سیاست را در برخی از کشورهای دنیا اعمال نموده و باعث رکود و حتی ورشکستگی برخی از کارخانجات داخلی آن کشورها هم شده است. کالای چینی که کیفیت پایینی هم دارد با قیمت‌هایی که حتی یک چهارم قیمت تولید داخلی است. انگیزه فراوانی هم برای قاچاقچیان کالا و هم برای مصرف کنندگان داخلی ایجاد نموده است. بنحویکه امروزه مشاهده می‌کنیم^{۱۵۱} بسیاری از کالاهای مصرفی داخلی ساخت کشور چین است. البته موضوع دمپینگ فقط منحصر به این کشور نبوده و می‌تواند در مورد دیگر کشورها نیز مصداق داشته باشد.

۴- تورم و گرانی

هر حرکت سیاسی و اقتصادی چه منشأ داخلی داشته باشد چه خارجی بر نرخ کالا و خدمات غیرمنطقی اثر خود را می‌گذارد، مانند غیرمنطقی بودن نرخ سود تسهیلات بانکی، قیمت تمام شده کالا و دستمزد کارگران و امثال آنکه بودن نرخ سود تسهیلات بانکی، قیمت تمام شده کالا و دستمزد کارگران و امثال آنکه همین عوامل باعث می‌شود افراد به خصوص اشخاص حقوقی که در زمینه تجارت و سرمایه‌گذاری فعال هستند به جای فعالیت‌های تولیدی و تأسیس کارخانجات لازم بیشتر به امر صادرات و واردات و نیز گاهی از طریق غیرقانونی (قاچاق) روی آورند.

^۱ DAMPING

۵- سوبسید (یارانه)

باتوجه به اینکه دولت‌ها در ایران همواره به حمایت از اقشار آسیب‌پذیر تأکید داشته‌اند و در مورد کالاهای اساسی، آزادسازی قیمت‌ها را به صرفه و صلاح قشر عظیمی از ملت نمی‌بینند در برخی از این کالاها سوبسید (یارانه) تعیین کرده یا آنها را به صورت سهمیه‌بندی (کوپنی) به مردم تحویل می‌دهند. مانند بنزین، نفت، شکر، آرد و امثال آن. همین عامل باعث رونق قاچاق این کالاها شده و بازار سیاه برای خرید و فروش آن پدید می‌آورد. اقدامی که اخیراً در مورد بنزین صورت گرفت (افزایش قیمت و سهمیه‌بندی) باعث گردید قاچاق بنزین، که زمانی به دلیل نازل بودن قیمت آن و فراوانی توزیع آن به کشورهای همسایه قاچاق می‌شد، صورت معکوس یافته و امروزه از کشورهای همسایه به ایران قاچاق می‌شود. البته در هر دو صورت جرم قاچاق چه به صورت واردات غیرقانونی و چه به صورت صادرات غیرقانونی در مورد بنزین اتفاق افتاده و تنها صورت آن عوض شده است. هرچند که صادرات آن به صورت قاچاق بیشتر به اقتصاد کشور و سرمایه ملی لطمه وارد می‌کرد، یارانه باعث افزایش بی‌منطق نقدینگی و تورم و حرکت پول به سمت جرایمی چون قاچاق می‌شود (شهری، ۱۳۸۰: ۱۰۴).

۶- انحصارگری

ورود برخی از کالاها به کشور توسط شرکت‌هایی خاص یا وزارتخانه‌های دولتی به صورت انحصاری صورت می‌گیرد و واردات آن توسط اشخاص عادی ممنوع است، مانند دارو و برخی از ماشین‌آلات که خود می‌تواند زمینه قاچاق این کالاها را فراهم نماید.

۷- بوروکراسی اداری

وجود تشریفات دست و پاگیر برای صادرات و واردات کالا و طولانی بودن مراحل برای اخذ مجوز و ترخیص کالا و گاهی درخواست ضمانت‌نامه‌های سنگین برای صادرات و اعلام نظر ارگان‌های مختلف دولتی برای صدور مجوز همگی باعث می‌شود که حتی برخی از افراد که قبلاً مایل بودند از راه قانونی نسبت به تجارت کالا اقدام نمایند، برای فرار از این تشریفات دست و پاگیر و فرسایشی از یک‌طرف و رفتار نامناسب کارمندان یا مأموران ذیربط از طرف دیگر به سمت قاچاق کالا سوق پیدا کنند.

۸- وضعیت اقتصادی و تجاری کشورهای همسایه

ایران در منطقه‌ای از جهان قرار گرفته است که همسایگان آن نیز از لحاظ اقتصادی و سیاسی عمدتاً با بحران‌های متعددی روبرو هستند و وضعیت بد اقتصادی آنها، که یا ناشی از جنگ‌های خانمان‌سوز است

(مانند عراق و افغانستان) یا تازه استقلال یافته هستند و برای تأمین کالا و خدمات در مضیقه به سر می‌برند (همان، ۶۳).

عوامل اقتصادی قاچاق کالا

نقش مسائل و موضوعات اقتصادی در کاهش قاچاق یا افزایش قاچاق غیرقابل انکار است. سیاست‌های بازرگانی نامطلوب عرضه محدود محصولات مورد نیاز، بیکاری، توسعه نیافتگی در بخش اقتصاد کشور، وضعیت نامطلوب نظام ارزی، پرداخت یارانه برای برخی کالاها و خدمات، سودآوری قاچاق، شدت در بوروکراسی اداری برای واردات و صادرات منظم و قانونی کالا، ناهماهنگی سازمان‌های مسئول در امر واردات و صادرات و ... از جمله عوامل اقتصادی است که موجب گسترش قاچاق در کشور شده است.

۱- سیاست‌های بازرگانی

یکی از عوامل موثر در افزایش یا کاهش قاچاق کالا در یک کشور سیاست‌های بازرگانی آن کشور است. هرچه سیاست‌های اتخاذ شده درست و اصولی باشد از شیوع قاچاق در کشور می‌کاهد و برعکس، هرچه سیاست‌های اتخاذ شده بی‌هدف، سرگردان و یک‌جانبه باشد موجب شیوع و گسترده‌گی قاچاق می‌شود. واردات کالا به کشور یا صادرات کالا نیازمند اخذ سیاست بازرگانی منسجم و صحیح است. در سیاست‌هایی که این منظور اخذ می‌شود. مهمترین عوامل در افزایش قاچاق کالا را باید موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای به ویژه برای کالاهای مصرفی و لوکس، پیمان سپاری و تعیین نرخ دلار صادراتی از سوی دولت عنوان کرد (صانعی، ۱۳۵۵: ۶۷).

۲- اثرات سیاست‌های بازرگانی بر قاچاق کالاهای صادراتی

یکی از مهمترین دلایل خروج غیرقانونی کالاها از کشور، تفاوت قیمت کالاهای خارجی در خارج کشور با قیمت آن در داخل کشور به دلیل حمایت‌های خاص دولت است. قیمت برخی از کالاها همانند نفت، بنزین، گازوئیل، آرد، دارو، مواد غذایی و ... .

به علت تعلق گرفتن یارانه به کالا در بازار داخلی ایران به مراتب قیمت کالا کمتر از کشورهای همسایه است و همین امر سبب می‌شود که قاچاق آنها توسط قاچاقچیان حرفه‌ای و حتی عادی انجام شود. بنابراین تعهدات یا پیمان ارزی بگونه‌ای موجب صدور غیرمجاز کالا که منطبق با تعریف قاچاق است، می‌شود. صادرات در یک کشور هرگاه موکول به سپردن تعهدات (پیمان ارزی) بوده و در عین حال صادرکننده موظف شده باشد صددرصد ارز حاصل از صادرات را به بانک مرکزی بفروشد مقدمات قاچاق را فراهم می‌سازد. الزام به ایفای تعهدات به این شکل، در بسیاری از موارد تشدید قاچاق را به دنبال دارد.

تدابیر پیشگیری جرم قاچاق در ایران

واکنشی که بعنوان سیاست جنایی تعبیر می‌شود به منظور کنترل بزهکاری که در خصوص قاچاق کالا اتخاذ می‌گردد به سه روش است: واکنش قانونی (تقنینی)، واکنش قضایی، واکنش مشارکتی (اسفندیاری، ۱۳۸۷: ۵۴).

۱- واکنش قانونی (تقنینی)

سیاست کیفری ایران با استفاده از هر سه روش اعمال می‌شود که در خصوص قاچاق کالا بصورت خاص باید یک سیاست جنائی دیگر به این سه دسته اضافه کرد و آن سیاست جنایی اداری می‌باشد و هر کدام نیز زیرمجموعه‌های دارند قانون ۹۲ اصلاحیه ۹۴ مجازات‌های سنگین دارد و قانون صلب است نظرات کارشناسی غیرمنطبق با اوضاع و احوال را غیرقانونی و غیرعادلانه موجب تطویل دادرسی می‌شود جرایم یقه آبی یعنی جرایم فقرا غیرمنطقی بودن تعرفه‌ها باعث قاچاق می‌شود قانون جدید مواد مخدر مجازات اعدام را محدود به جرایم مواد مخدر سازمان یافته و بانندی و حرفه‌ای و مسلحانه و در نهایت مفسیدن فی‌الارض کرده است (ساک، ۱۳۸۱: ۱۸).

واکنش در قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی

در قانون مجازات مرتکبین قاچاق در امر مبارزه با قاچاق کالا اولویت و تقدم با نظام قضایی بوده و قانونگذار سال‌های متمادی نظام قضایی واجد صلاحیت به رسیدگی به این پرونده‌ها را داشته است و تنها در مواردی استثنائی به مراجع اداری اختیاراتی داده شده بود و همچنین در قانون تعزیرات برای رسیدگی پرونده‌ها در دادگاه مهلت یک ماه قرار داده شده که باتوجه به ازدحام پرونده در دادگاه انقلاب و نیز نیاز به رسیدگی سریع قاعدتا همه پرونده‌ها باید تا قبل از مهلت یک ماه رسیدگی گردد که این امری محال است لذا در عمل معدودی از پرونده‌ها که صاحبان آنها دارای قدرت بوده خارج از نوبت و در مهلتی یک ماهه رسیدگی و سایر پرونده‌ها که صاحبان آن قاچاقچیان خرده پا بوده به اداره تعزیرات فرستاده می‌شود که در آنجا قطعاً نمی‌توان از یک کارمند اداره تعزیرات توقع اجرای عدالت براساس اختیارات یک قاضی را خواستار شد (مودن جامی، ۱۳۸۴: ۶۹).

۲- واکنش قضایی

با اینکه پدیده قاچاق دارای ابعاد بسیار گسترده و حساسیت‌های فوق‌العاده و ریشه در حیطه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد.

الف) سیاست کیفری قاچاق کالا در مراجع قضایی

همانگونه که رفتار و عملکرد یک انسان برآمده از اندیشه‌ها و باورهای وی می‌باشد، پدیده‌های اجتماعی نیز بسان یک کالبد زنده، از افکار آرا و نگرش‌های عناصر شکل دهنده خویش متأثر هستند و این نگرش و اندیشه‌ها هستند که حرکت اجتماعی را شکل می‌دهند بی‌شک درک این واقعیت باعث می‌شود مجموعه‌هایی که قصد اثرگذاری بر رفتارهای اجتماعی را دارند، تلاش مجددانه‌ای به تسلط و کنترل بسترهای اندیشه‌ساز و باورآفرین بنمایند. همین بسترها هستند که امکان تغییرات اجتماعی برنامه‌ریزی شده را فراهم و رفتارهای اجتماعی را شکل می‌دهند و مجموعه گسترده‌ای شامل ابعاد رسانه‌ای، فرهنگی، تبلیغی، اعتقادی و ... هستند که هر یک کارکرد متفاوتی دارند.

وقتی ملاحظه می‌شود که دامنه موثرات بر قاچاق از مرز نشینانی که در دور افتاده‌ترین نقاط کشور ساکن بوده تا عالی‌ترین سطوح تصمیم‌گیری جامعه وسعت دارد، نشان از پیچیدگی این پدیده دانسته و به تبع آن، موید وجود مجموعه‌ای متنوع از اندیشه‌ها و باورهای موثر به قاچاق است. شاید پدیده قاچاق را بتوان از نادر مسائل اجتماعی دانست که از چنین وسعت موضوع و دامنه‌ای متغیرها و همچنین گستره عناصر دخیل در آن، برخوردار است (بنایی، ۱۳۸۸: ۸۴).

جالب آنکه با تمام این ویژگی‌ها، پدیده قاچاق یک موضوع جبهه‌ساز است. یعنی ماهیتاً یک موضوع اجتماعی ۱۵۵ خنثی به حساب نیامده و در مسیر تحولات خود، پدیده‌ای موافق و مخالف‌پرور است. به عبارتی، جمعی در پی حذف و کنترل پدیده قاچاق هستند و جمعی در پی توسعه و گسترش آن، جمعی از پدیده قاچاق منتفع می‌شوند و جمعی متضرر و این در حالی است که در هر دو سوی این جبهه، دارای اندیشه‌ها و بینش‌های مختلفی می‌باشند که به پدیده قاچاق اثرگذار است ...

ب) قابلیت رسیدگی از حیث تجدیدنظرخواهی آراء قاچاق کالا

آراء صادره در مورد پرونده‌های قاچاق کالا و ارز از طرف سازمان تعزیرات حکومتی قطعی است و راه‌های فوق العاده تجدیدنظرخواهی از این آراء قطعی نیز بسیار محدود و مانع از اجرای حکم صادره نمی‌شود.

ج) آئین دادرسی قاچاق کالا در مراجع تعزیرات حکومتی

مقام تقنینی سیاست جنایی در سال ۱۳۷۴، با تصویب قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز با دیدگاهی یکجانبه‌گرایانه و بخش‌نگری و به جای ریشه‌یابی برای رفع علت‌ها، صرفاً به مبارزه با معلول پرداخته و به جای پرداختن به جنبه‌های پیشگیرانه معضل قاچاق درصدد حذف پدیده قاچاق برآید لذا از طریق تشدید مجازات و سرکوب مرتکبین قاچاق درصدد حذف پدیده قاچاق برآید لذا با همین نگرش و به منظور سرعت بخشیدن به مراحل رسیدگی و تعیین تکلیف پرونده‌های مربوط با قاچاق کالا و با هدف

تراکم‌زدایی از دادگاه‌های دادگستری و همچنین پیشگیری از قاچاق کالا، از طریق ارتکاب عمومی با پیش‌بینی ضمانت اجرای کیفری و آئین دادرسی سریع و استثنائی با تجدیدنظر اساسی در سازماندهی امر مبارزه با قاچاق کالا. صلاحیت انحصاری دستگاه عدالت کیفری در رسیدگی به پرونده‌های قاچاق کالا را به نفع نظام غیرقضایی شدیداً مورد تهدید و تضییع قرار داده و اولویت مبارزه با اینگونه جرائم را در اختیار مقامات اداری مسئول سیاست جنایی قرار داده و بطوریکه در پاره‌ای از موارد این صلاحیت بطور مطلق و در بعضی موارد به شکل مشروط از نظام قضایی سلب و متقابلاً به نظام اداری تفویض شده است و این یکی از سیستم‌های بدیع قانونگذاری در کشور ما است لذا به جهت اینکه شعب قاچاق تعزیرات بصورت تخصصی با این قبیل پرونده‌ها سرو کار دارند و عمده پرونده‌های این شعب قاچاق کالا می‌باشد از اینرو با قوانین و مقررات قاچاق کالا بیشتر آشنا و اشرافیت دارند و می‌توان گفت اصولاً درصدد روش و سیاست جنایی این مراجع به مراتب منطبق‌تر با قانون و سازمان شاکی می‌باشد و بعبارتی ساده‌تر سیاست کیفری در شعب تعزیرات اصولاً اثبات قاچاق کالا است. ولی در این فرایند اصولاً چهار رویه یا بعبارتی سیاست در حال حاضر درخصوص پرونده‌های جرائم گمرکی توسط مراجع قضایی اعمال می‌گردد (تقوایی، ۱۳۸۵: ۹۷).

د) رویه دستگاه قضایی در قبال جرائم قاچاق کالا

- سیاست نرم؛

۱۵۶ - سیاست تطویل؛

- سیاست قانون‌مداری؛

- سیاست صلب.

- سیاست نرم

کالاهای که بدلیل عدم رعایت تشریفات خاص مشمول جرائم گمرکی است و مورد نیاز عامه مردم است در دید اذعان عمومی جرم نیست و اگر باشد حداکثر یک خلاف خیلی سبک برمی‌شمارند قضات محترم در رسیدگی قضایی به تبعیت از این دیدگاه در اجرای قانون و اعمال مجازات این نوع جرائم و حتی اخذ وثیقه و تعقیب کیفری دیدگاه‌های نرم و سهل‌گیرانه‌ای در قبال این قبیل مجرمین دارد (شهری، پیشین: ۹۷). علی‌الخصوص در مورد مجرمینی که بدلیل نیازهای معیشتی و اقتصادی ناچار به این کار گشته‌اند و در این راستا بدنبال پیدا کردن روزه‌ای در جهت عدم اثبات بزه قاچاق کالا هستند و در آراء صادره که مبنی بر براءت می‌باشد دلایلی از قبیل اینکه: کالا در مرز کشف نگردیده، یا در سوق مسلمین است و یا در بازار به وفور یافت می‌شود و یا کالاهای مکشوفه جزء کالاهای ممنوع شرعی و قانونی نمی‌باشد و یا مرتکب مالک کالا نمی‌باشد و وارد کننده نیست ... در جهت عدم اثبات جرم می‌باشند و یا نهایتاً بخاطر اینکه به حق دولت

زیانی وارد نگردد، حداکثر حکم براءت و استرداد کالا با اخذ حقوق و عوارض گمرکی صادر می‌نمایند (حجتی اشرفی، ۱۳۸۶: ۵۶).

- سیاست تطویل

رویه دیگر در سیستم قضایی در قبال جرائم گمرکی که براساس نگرش سیاست نرم استوار است، سیاست تطویل است مطابق تبصره ۲ ماده ۴ قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی در صورتیکه ظرف مدت ۳۰ روز در محاکم قضایی پرونده‌های قاچاق کالا منجر به عدم تکلیف قطعی نگردد سازمان شاکی می‌تواند درخواست نماید پرونده جهت رسیدگی به سازمان تعزیرات حکومتی ارسال گردد.

- سیاست قانون‌مداری

دسته دیگر از محاکم سیاست قانون‌مداری را اجرا می‌نمایند و میان متهم و سازمان شاکی با صبر و حوصله رسیدگی و بدنبال کشف واقعیت در چهارچوب قوانین موضوعه بر می‌آیند و عبارتی میزان را حکم قرار می‌دهند و ذره‌ای در خصوص جرم قاچاق و یا اینکه سازمان شاکی یک ارگان دولتی است مسامحه نمی‌کنند و بدنبال احقاق حق و حقوق طرفین است و لذا نگاهی یک‌جانبه ندارد و آنچه حق و عدالت اقتضاء می‌نماید حکم صادر می‌نماید (محمدی، ۱۳۸۷: ۹۷).

۱۵۷

- سیاست صُلب

رویه دیگری که بعضاً در محاکم مشاهده می‌شود رویه صُلب و سخت‌گیرانه‌ای است و یا عبارتی فراقانونی است که در این روش و رویه دادرسی صرف‌نظر از اینکه رتبه قضایی دارد و تکلیفاً می‌بایست بدنبال کشف حقیقت و بررسی مستندات و استدلال متهم و سازمان شاکی باشد صرفاً به ادعاهای سازمان شاکی بسنده کرده و گزارشات و دفاعیات سازمان شاکی را موثق برتر از استدلال و دفاعیات متهم بر می‌شمرد و کمتر در استدلال و مستندات سازمان شاکی (گمرک) جستجو کرده و به دید شاکی خصوصی نگاهی ندارد و فقط صدور رای براءت منوط به اعلام انصراف گمرک می‌داند و حتی گاهاً در این رویه و دیدگاه در صدور حکم محکومیت بصورت سخت‌گیرانه‌تری متبلور می‌گردد و درخصوص متهمین جرائمی شدیدتر از قانون اعمال می‌گردد (قاسمی، ۱۳۸۱: ۱۰۴). بطور مثال در جرم قاچاق اخذ وثیقه برای این قبیل جرائم اجباری است علی‌الخصوص اگر کالا ممنوع‌الورود باشد و لذا همانطوری که واضح است با اخذ وثیقه می‌بایست متهم آزاد گردد و اصولاً فلسفه وثیقه نیز به همین اساس است (در جهت سهولت دسترسی به متهم تا احراز اتهام طرح‌ریزی گردیده است) و بعضاً بعضی از دادرسان با وجود ارزش اندک کالای مکشوفه ضمن اینکه وسیله حمل بعنوان وثیقه توقیف می‌گردد وثیقه ملکی نیز اخذ و قرار بازداشت متهم نیز صادر می‌شود و بدترین

وضعیت زمانی است که در رای صادره برای حامل علاوه بر اخذ جریمه و تعیین دو سال حبس حکم به ضبط وسیله حمل نیز صادر می‌نماید (شهری، پیشین: ۳۷).

۳- سیاست کیفری مشارکتی

سیاست کیفری توأم با مشارکت مردم و به معنای شرکت دادن مردم در پیشگیری از بزهکاری و محاکمه و مجازات محکومین کیفری بصورت مستقل یا همراه با نهادها و مراجع دولتی می‌باشد. همبستگی نهادهای مردمی و شهروندان با دولت در مورد ماهیت، رسالت و اهداف سیاست جنایی و مشارکت خودجوش یا سازمان یافته آنها در مراحل تدوین و اجرای آن، یعنی مشارکت در قانونگذاری و تعیین خط مشی‌های کلی در فرآیندهای قضایی و غیرقضایی و در اجرای محکومیت (یعنی مشارکت در سرکوبی و مجازات با هدف بازدارندگی عام بزهکاری و پیشگیری خاص از تکرار جرم یعنی اصلاح بزهکار) و به ویژه مشارکت فعال در اتخاذ و اعمال اقدام‌های اجتماعی صرفاً پیشگیرانه از ارتکاب جرایم، بیانگر سیاست جنایی توأم با مشارکت مردمی است (محمودی، ۱۳۸۲: ۹۱).

واکنش عملی در قبال آن دسته از افعال یا ترک افعال مغایر با ارزش‌های اساسی نظم اجتماعی و مهار پدیده بزهکاری و مبارزه با بزهکاری آن و سرکوبی آنها، سابقه‌ای به قدمت جوامع بشری دارد. بدین ترتیب هر جامعه بشری چه بصورت آگاهانه و چه ناآگاهانه دارای سیاست و برنامه خاص خود در زمینه کنترل بزهکاران از طریق سرکوبی محض و یا همراه با اقدامات و تدابیر خاص پیشگیری از بزهکاری است. که قوای عمومی آن را دنبال می‌کند. بدیهی است کشور ما نیز از این امر مستثنی نبوده و سیاست جنایی ویژه‌ای را مشتمل بر جنبه‌های سرکوبگر و پیشگیرانه به منظور کنترل بزهکاری از جمله قاچاق کالا اتخاذ کرده است...» (نوری، ۱۳۸۲: ۹۷).

تدابیر پیشگیری جرم قاچاق در آمریکا

اجرای قوانین ضد قاچاق اغلب یکی از جنبه‌های حائز اهمیت بسیار در زمینه کنترل قاچاق به شمار می‌آید. (نادلمن، ۱۹۹۳). مرکزیت اجرا اول از همه با استراتژی‌های ویژه‌ای مدنظر در زمینه عملیات‌های ضد قاچاق ارتباط دارد در موارد قاچاق، سازمان‌های اجرا کننده قانون معمولاً بر اطلاعات موجود در رابطه با شرایط گوناگون و یا عملیات‌های تبدیلی توجه می‌کنند. به این ترتیب اجرای قوانین ضد قاچاق ارتباط نزدیکی با تاکتیک‌ها و سیاست‌های موجود در این زمینه دارد. اهمیت اجرای قوانین ضد قاچاق با این حقیقت ارتباط دارند که دولت‌های ملی توجه زیادی به محافظت از منافع اقتصادی خود مبذول دارند. بدون روش‌های سیاسی کارآمد، قوانین ایالتی و دولتی در مقابل قاچاق به خوبی مطرح نمی‌شود. بنابراین اجرای قانون معمولاً

تأکید کمتری به تنبیه قاچاقچیان و تأکید بیشتری بر روش‌های جلوگیری از ضرر و زیان اقتصادی و مالی دارد (امیری، ۱۳۸۸: ۲۱۱).

در آمریکا، قاچاق بیشتر توسط خدمات گمرکی مدنظر قرار می‌گیرد که در سال ۱۷۸۹ ایجاد شده است. تلاش‌های بیشتر بر ضد انجام قاچاق توسط مأموران مرزی آمریکا بعنوان یک سازمان اجرایی فدرال صورت می‌پذیرد که تلاش می‌کنند تا فعالیت‌های غیرقانونی و فعالیت خارجی‌ها را باتوجه به دیدگاه‌های جنایی کنترل کنند. به دلیل طبیعت درون حوزه قضایی خاص قاچاق، وظایف مرتبط با اجرای آشکار قانون، از اولین مواردی به حساب می‌آیند که باید به صورت بین‌المللی سازماندهی شوند. در انتهای قرن ۹ برای مثال، ناظران گمرکی آمریکا به اروپا مسافرت نمودند تا در رابطه با حلقه‌های قاچاقچیان خارجی تحقیق کنند. از انتهای جنگ جهانی دوم تا روزگار کنونی، سازمان‌های پلیس آمریکا، مشارکت در فعالیت‌های پلیسی بین‌المللی را افزایش داده‌اند که شامل موضوعات مرتبط با قاچاق نیز می‌باشد. در سال ۱۹۷۹ سازمان خدمات گمرکی آمریکا هشت مأمور خارجی در سراسر دنیا بکار گمارد. یکی از جدیدترین پیشرفت‌های صورت گرفته در زمینه فعالیت‌های پلیسی ضد قاچاق افزایش مشارکت بین‌المللی و فعالیت‌های مشارکتی گوناگون در این زمینه می‌باشد. از میان سازمان‌های گوناگون که در زمینه کنترل بین‌المللی قاچاق فعالیت می‌کنند می‌توان به سازمان سیاست‌گذاری جنایی بین‌المللی اشاره نمود که آن را اینتر پل یا پلیس بین‌المللی می‌نامند که ۱۵۹ دیدگاه‌های مشارکتی و دوجانبه یا چندجانبه گوناگونی را در زمینه فعالیت‌های خود مدنظر قرار می‌دهند، شرایط کنونی و شرایطی که در آینده ایجاد می‌گردند:

در سال‌های اخیر توجهات بسیاری به قاچاق بعنوان یکی از رویکردهای عمده جنایت و انحراف مبذول داشته شده است. قاچاق با تغییر شکل‌ها و تفاوت‌های عمده‌ای مواجه شده و مخصوصاً از نقطه‌نظر تغییرات کیفی در زمینه کالاهایی که قاچاق می‌شوند این تغییرات به چشم می‌آیند. همچنین افزایش تنوع و تغییرات زیادی در زمینه محصولات که قاچاق می‌شوند مشاهده می‌شود. قاچاق همانند گذشته شامل جابجایی کالاهایی مانند قهوه، تنباکو و سلاح می‌باشد اما محصولات جدیدی نیز به این فهرست اضافه شده که از آن جمله می‌توان به عتیقه جات، مواد هسته‌ای، تجهیزات دارای تکنولوژی بالا، زباله‌های سمی، اشیاء و فیلم‌های مستهجن و حیوانات خارجی را نیز اضافه نمود. همراه با جابجایی مواد هسته‌ای، قاچاق انسان همانند مهاجران غیرقانونی و فاحشه‌ها نیز در سال‌های کنونی به صورت یکی از فعالیت‌های قاچاق بسیار مهم نمود پیدا کرده است (احمدی، ۱۳۸۱: ۶۹).

به این ترتیب بسیاری از ابعاد بین‌المللی گوناگون در سازمان‌های غیرقاچاق مدنظر قرار می‌گیرند و جنبه‌های گوناگون فرهنگی قاچاق نیز امروزه به چشم می‌آیند. به این ترتیب بازارهای اقتصادی خاصی در این زمینه

مطرح هستند و قاچاق در کشورهای کمتر توسعه یافته در مقابل بخش‌های پیشرفته‌تر دنیا حائز اهمیت است و امروزه چنین پویایی بین‌المللی در سطح وسیع مشاهده می‌شود. این مورد با افزایش شرایط جهانی‌سازی ارتباط دارد و به این ترتیب ارتباطات پیچیده‌تری را بین کشورهای گوناگون از نقطه‌نظر اقتصادی، سیاسی و فرهنگی مطرح می‌کند و روندهای خاص مدرن‌سازی و توسعه جهانی سرمایه‌داری در آن به چشم می‌آید. به این ترتیب بیش از قبل توزیع غیر یکنواخت سرمایه در سطح دنیا و در برخی از کشورها صورت می‌پذیرد و وابستگی آنها را افزایش می‌دهد. چنین کشورهایی بعنوان مراکز قاچاق بین‌المللی شناخته می‌شوند در حالیکه کشورهای دیگر بعنوان مراکز حد واسطی به چشم می‌آیند که کانال‌هایی را برای کشورهای کمتر توسعه یافته ایجاد می‌کند و هنوز هم کشورهای دیگر بعنوان کشورهای شناخته می‌شوند که سود زیادی را از بازار قاچاق دنیا به جیب خود سرازیر می‌سازند.

قوانین ملی و بین‌المللی کارایی زیادی در رفع مشکلات جهانی مرتبط با قاچاق ندارند. هنگامی که جوامع گوناگون افزایش حالت ترکیبی اقتصادی، سیاسی و فرهنگی را ادامه می‌دهند مدل‌های مرسوم تنظیمات قانونی و اجرای قانون تغییر می‌کند و از آنجا که فعالیت‌های قاچاق از منافع فرصت‌های جدید برخوردار می‌گردند در بازار جهانی متخصصان جرم‌شناس می‌توانند قاچاق را بعنوان یکی از مشکلات اجتماعی اصلی و حائز اهمیت در نظر بگیرند (آقازاده، ۱۳۸۵: ۲۳).

نتیجه‌گیری

عوامل موثر در پیدایش جرم قاچاق، را می‌توان عواملی نظیر تأثیر و تأثر فشارهای فردی، مانند عدم انگیزه برای اشتغال، تنبلی موقعیت بومی و محرومیت‌ها، عدم وجود مشاغل مرزی و کارتوگرافی منطقه‌ای و نیز عامل بسیار موثر فقر (که با گذشتن‌اش از حد موجبات ناتوانی فرد و انحطاط نسل را فراهم می‌آورد) و دیگر محرومیت‌های محیطی و فردی برشمرد. شایان ذکر است که بعضی عوامل متضاد نظیر ثروت و فقر تحت شرایطی نقشی مشترک در بروز جرم قاچاق دارند ثروت در قاچاق هدف استکبار و سلطه‌جویی دارد حال آنکه فقر بستر مناسبی است برای سلطه‌جو، چرا که فقیر برای رفع محرومیت معیشتی خود و خانواده‌اش اقدام به حمل و نقل کالای قاچاق متعلق به غنی می‌نماید و عملاً از لحاظ مادی حکم ابزاری دارد. بنابراین این عامل ابزاری است مادی و تحت نفوذ فرد قاچاقچی که از بدبختی و نگوئبختی و درماندگی مالی و محرومیت مالی او استفاده می‌کند. بعلاوه مرزهای وسیع آبی و زمینی و نیز وجود جزایر متعدد طبیعی و همجواری با کشورهای متعدد و مساعد برای قاچاق و فقر منابع طبیعی و عدم امکان اشتغال ساکنین اینگونه نقاط کشور و همچنین بندرگاه‌ها و اسکله‌های غیرمجاز به وضوح باعث تشدید حجم ورود اجناس قاچاق می‌گردند. بشر در قلمرو مبارزه با جرم قاچاق و کنترل آن نظیر سایر زمینه‌ها نیازمند اندیشیدن و کشف

راه‌های علمی و عملی مقابله با آن است از سوی دیگر تامین ابعاد مختلف امنیت از وظایف عمده دولت است باتوجه به اینکه سال‌هاست از مبارزه با قاچاق کالا در کشور می‌گذرد اما هنوز قاچاق کالا کمافی‌السابق بطور مستمر ادامه دارد.

چیزی که قطعاً مشخص است این است که برخورد سختگیرانه و مجازات‌های شدید نتوانسته جلوی قاچاق کالا را بگیرد کما اینکه اعدام‌های فراوان در مورد جرائم قاچاق مواد مخدر نیز نه تنها جلوی ورود مواد مخدر به کشور را نگرفت بلکه باعث قدرتمندتر شدن مافیای قاچاق و اتهام سازمان‌های حقوق بشری به جمهوری اسلامی ایران در رابطه با اعمال مجازات‌های سنگین گردیده است طبق قانون ۹۲ اصلاحیه ۹۴ مجازات‌های سنگین دارد و قانون صلب است نظرات کارشناسی غیرمنطبق با اوضاع و احوال و آرا غیرقانونی و غیرعادلانه موجب تطویل دادرسی می‌شود جرایم یقه آبی یعنی جرائم فقرا غیرمنطقی بودن تعرفه‌ها باعث قاچاق می‌شود. قانون جدید مواد مخدر مجازات اعدام را محدود به جرایم مواد مخدر سازمان یافته و باندی و حرفه‌ای و مسلحانه و در نهایت مفسیدن فی‌الارض کرده است. بنابراین در صورتی که در مورد قاچاق مواد مخدر این راه حل منجر به حل مسئله نگردیده است مسلماً در مورد قاچاق کالا نیز راه حل مسئله مجازات‌های سنگین نمی‌باشد بلکه برای ریشه کن شدن این جرم اقتصادی باید با تغییر سیاست جنایی و نهایتاً بطور اصولی علت وجودی جرم را از بین برد. علت وجودی پدیده قاچاق کسب درآمد برای مافیای قاچاق می‌باشد و به هر اندازه ۱۶۱ که برخورد با این مسئله شدیدتر شود تنها قاچاقچیان خرده پا از گردانه رقابت حذف می‌شوند. اما قاچاقچیان بزرگ و اصلی با تشکیلات قوی‌تر و با سود فراوان‌تر به حیات و کار خود ادامه می‌دهند، لذا پیشنهاد می‌شود که با بهره‌برداری از تجارب پیشینه‌تفنی، قوانین و آئین‌نامه‌ها بهینه تصویب و با اصلاح سیستم اجرایی و قضایی و آموزش افراد متعهد در جهت حذف و پاکسازی عوامل عمده و به خصوص مافیای قاچاق قدم برداشت. اما به نظر می‌رسد اقدامات صورت گرفته تاکنون جزء صرف بیت‌المال نتیجه‌ای نداشته که از عوامل این مسئله عدم بررسی دقیق و علمی این پدیده و عدم استفاده از تجربیات و یافته‌های متخصصین می‌باشد.

فهرست منابع

- ۱- آقازاده، علیرضا (۱۳۸۵)، بررسی تحلیلی و کاربردی سیاست جنایی ایران در قبال قاچاق کالا، چ ۱، تهران: نشر میلاد نور.
- ۲- احمدی، عبدالله (۱۳۸۴)، دانشنامه حقوقی امور گمرکی، چ ۱، تهران: نشر میزان.
- ۳- اسفندیاری، مهدی (۱۳۸۷)، موانع اقتصاد، چ ۱، تهران: نشر دیدار.
- ۴- امیری، محمدعلی (۱۳۸۸)، قاچاق گمرکی و مقررات ناظر بر آن، چ ۱، تهران: نشر آموزشی و تحقیقات گمرک.
- ۵- بنایی، رضا (۱۳۸۸)، قانون امور گمرکی آئین‌نامه اجرایی آن، تهران: انتشارات شرکت نشر بازرگانی وابسته به سازمان پژوهش و مطالعات بازرگانی.
- ۶- تقوایی، مسعود (۱۳۸۵)، عدالت اشتغال امنیت اجتماعی، چ ۳، تهران: نشر فردوسی.
- ۷- حجتی اشرفی، غلامرضا (۱۳۸۶)، مجموعه قوانین کیفری، چ ۹، تهران: نشر گنج دانش.
- ۸- ساکی، محمدرضا (۱۳۸۱)، «نقدی بر لایحه مبارزه با قاچاق کالا از ریال به اوراق بهادار»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی، ش ۳.
- ۹- سپهری، سید کریم (۱۳۸۱)، تحقیق پیرامون ابعاد اقتصادی، تهران: انتشارات امیری.
- ۱۰- شهری، غلامرضا (۱۳۸۰)، نظریات اداره حقوقی در زمینه مسائل کیفری، چ ۲، تهران: نشر سوره.
- ۱۱- صانعی، پرویز (۱۳۵۵)، حقوق جزای عمومی، چ ۲، چ ۴، تهران: نشر دانشگاه ملی ایران.
- ۱۲- علی‌آبادی، عبدالحسین (۱۳۶۸)، حقوق جنایی، چ ۲، چ ۱، تهران: نشر فردوسی.
- ۱۳- قاسمی، ناصر (۱۳۸۱)، اقدامات تأمینی و تربیتی، چ ۲، تهران: نشر میزان.
- ۱۴- محمدی، وحید (۱۳۸۷)، ضبط و مصادره اموال، چ ۳، تهران: نشر گنج دانش.
- ۱۵- محمودی، حسین (۳۸۲)، «امنیت»، فصلنامه دانشکده پلیس جنایی، ش ۳.
- ۱۶- مودن جامی، محمد هادی (۱۳۸۴)، «بررسی معضل قاچاق کالا و راهبردهای مبارزه با آن»، نشست ۹.
- ۱۷- نوری، حیدر (۱۳۸۲)، تاریخچه ملل، چ ۱، تهران: انتشارات کیان.